

Kokoomuksen Venäjä-kokous Kotkassa
14.2.2009

Aleksanterinkatu 15B
00100 Helsinki, Finland
office@eastoffice.fi
www.eastoffice.fi

Ajatuksia idänpolitiikasta ja Venäjästä

René Nyberg
CEO, Ambassador (ret.)

Jaan esitykseni kahteen osaan. Tarkastelen aluksi, entisen ministerini Ilkka Kanervan innoittamana, miten ja miksi nuori ihminen aikoinaan kiinnostui ulkopolitiikasta ja Venäjästä. Pohdin sen jälkeen tilannetta Venäjällä.

rene.nyberg@eastoffice.fi
Tel: +358-10-841 4101
Mob: +358-50-420 3840
Fax: +358-10-841 4110

Nuori mies, Kekkonen ja Venäjä

Mikä saa nuoren kiinnostumaan Venäjästä? Kysymys on ajankohtainen, sillä kielimuuri ja tietty vieraus muodostavat jatkuvasti korkean kynnyksen lähteä itään. Minun kohdallani se oli Kekkonen ja sitä kautta Suomen ulkopolitiikka. Se veti minut 1968 ylioppilaspolitiikkaan ja lopulta ulkoasianministeriöön, jossa viihdyin 37 vuotta.

Olen parhaillani avaamassa East Officen edustustoa Moskovaan ja hakemassa asuntoa kaupungista. Olen tosin luvannut itselleni, että en enää muuta minnekään, mutta aion silti työskennellä Moskovassa pari viikkoa kuukaudessa. Tosiasiassa tästä nykyisestä pestistä näyttää tulevan neljäs, tai jos opiskelukesäni Leningradissa lasketaan, viides oleskeluni Venäjällä.

Miksi korostan Kekkoa? Tulen kekkolaisesta kodista, mikä helsinkiläisittäin oli epätavallista. Isäni oli urheilujohtaja ja Kekkonen kaveri, joka vuonna 1956 pani nimensä urheilumiesten tukiaadressiin. Hän sai maksaa tästä, ja kuten Ilkka Kanerva urheilumiehenä tietää, 1950–60 lukujen urheilupolitiikkaa oli armoitonta. Esimerkiksi Rooman olympiakisoihin vuonna 1960 ei urheilupoliittisista syistä kelpuutettu TUL:n nyrkkeilijää Olli Mäkeä, varmaa kultamitaliehdokasta. Urheilusovun rakentajalle ei 1950 ja 1960 lukujen Helsingissä löytynyt yösijaa. – Kokoomus ei ollut minulle vaihtoehto 1960-luvun Suomessa.

Kävin Helsingin saksalaista koulua, *Deutsche Schule*, ja halusin jo silloin lukea venäjää, mutta perinteinen saksalainen lukujärjestys tarjosi tasan kaksi vaihtoehtoa – ranskan ja latinan. Ranskasta on minulle ollut paljon iloa. Lähdin kesällä 1968 erään ranskalaisen tytön perässä Pariisiin ja näin omin silmin mitä tapahtuu, kun leikitään vallankumousta. Kaikki kaverini olivat porvarillisista kodeista, mutta muodin mukaan vasemistolaisia. Tyttöystäväni oli loppujen lopuksi kovin vähän poliittinen, ja hän pelästyi aidosti kun mellakat tyhjensivät kaupat.

Ranska oli touko-kesäkuussa 1968 sisällissodan partaalla, ja Charles de Gaulle lensi Baden-Badeniin, Länsi-Saksassa olevien Ranskan joukkojen päämajaan varmistamaan armeijan tuen. Se ei ollut enää leikkiä. Katselin Pariisin kokemuksen viisastamana touhua Vanhan valtauksessa, johon silloisen tyttöystäväni ja nykyisen vaimoni kanssa osallistuimme innostuneesti. Kysymyksessä olivat toiset treffit, ja tiedossa oli jotakin jännää.

Vanhan valtauksen takana oli järjestö nimeltä ”Ylioppilaat-Studenter”, jonka puuhamies oli Markus Lyra, seuraajani Moskovassa nuorempana avustajana vuonna 1974 sekä edeltäjäni Moskovan suurlähettiläänä vuonna 2000, nykyisin Ulkoministeriön poliittinen alivaltiosihteeri. Ovelana miehenä Markus syytti tulilangan, mutta häippäsi sen jälkeen kehitysyhteistyöretkelle Tansaniaan. Kun ystäväni Markus täytti 50 vuotta, lahjoitin hänelle talteen ottamani ja kehystämäni ”Ylioppilaat-Studenter” järjestön julisteen – ”HYY 100 Vuotta” omistuskirjoituksella: ”entiselle radikaalille entiseltä asvalttikepulaiselta”.

Perustimme ystäväni Pentti Kourin kanssa ”Kriittisen vaaliliiton” HYY:n edustajiston vaaleihin 1969, ja saimme mukavasti ääniä, Pentti onneksi pari enemmän kuin minä. Taisi Markuskin vihollisleirissä saada niitä jonkun enemmän kuin minä. – Pentti Kouri olisi viime torstaina, 12. helmikuuta täyttänyt 60 vuotta.

Formative experience

Vastasin jo kysymykseen, miksi minusta ei yliolitisoituneessa ylioppilasmaailmassa tullut kokoomuslaista. Rokotuksen vasemmistolaisuutta vastaan, joka tuolloin ei suinkaan ollut mitään juurevaa demariutta, vaan ehtaa radikalismia, tosin ei vielä stalinistista sellaista, sain kotoa sekä saksalaisesta koulusta, jossa opin terveellä tavalla vierastamaan ismejä. Näin jälkeempäin ajatellen tärkeintä oli kuitenkin Neuvostoliiton todellisuuden kohtaaminen.

Aleksanterinkatu 15B
00100 Helsinki, Finland
office@eastoffice.fi
www.eastoffice.fi

Opiskelimme vaimoni kanssa venäjää ja vietimme kesät 1971 ja 1972 Leningradissa kielikursseilla. Opin hyvin nopeasti, että joka kerta kun suutun jäin ilman ruokaa. Kesä kun oli, ja kuuma sellainen, opin myös missä ja mistä saa takuulla ruokamyrkytyksen. Näin myös elämäni ensimmäiset syöpäläiset – pienet ja vikkelät. Tämä oli monessa mielessä *a formative experience*, joka muutti elämäni. Tällä tiellä lienen yhä.

René Nyberg
CEO, Ambassador (ret.)

rene.nyberg@eastoffice.fi
Tel: +358-10-841 4101
Mob: +358-50-420 3840
Fax: +358-10-841 4110

Muistan elävästi vuodet 1976–77, jolloin olin nuori varakonsuli maailman suurimmassa provinssikaupungissa Leningradissa. Vastuulleni kuului myös suomalaisten opiskelijoiden hyvinvointi. Heitä kaupungissa oli yli 200. Varovaisesti arvioiden yli 80 % kuului Leningradin akateemisen sosialistiseuraan (LASS), ja asioita ja murhetta riitti. Se oli aikaa, jolloin Yleisradion ajankohtainen toimitus, tai oliko se viihdetoimitus, tuotti ohjelmaa ”Naapurineljännes”, jossa vakavissaan kuvattiin Neuvostoliiton sosiaaliturvaa ja muita ihanoituksia. Se ei todellakaan ollut ylentävää aikaa, sen voin vakuuttaa. Olo oli aika yksinäistä.

Eräät pärjäisivät

Jouduin kerran tulkkaamaan SKDL:n sosialistien kärkimiestä ja Suomen pankin johtokunnan jäsentä Ele Aleniusta, kun Leningradin puoluekomitean mahtava kakkossihteeri kävi hänen kimppuunsa Saimaan kanavalla. Ele oli tunnetusti raittiusmies, minkä veli venäläinen tasan tarkkaan tiesi, ja juuri siksi hän yritti härskisti pakottaa Elen juomaan kansojemme ystävyysmaljan. Ele väisti, ja varakonsuli tulkkasi ja hikoili. Ele ei tinkinyt periaatteestaan ja tilanne laukesi lopulta hänen päättäväiseen rauhallisuuteensa. Lopputulemasta yllätynyt puoluesihteeri kysyi minulta jälkeempäin hieman nolona, oliko hän turhan kova. Taisin vastata, että Suomessa on myös sellaisia, jotka eivät juo.

Olen tuskin koskaan ollut niin vannoutunut kekkoslainen kuin Leningradin vuosina. Vanhin tyttäreni oli juuri syntynyt, ja poliittisissa päiväunissa päätin, että jos naapuri tulee yli, vien perheeni Ruotsiin ja elätän meidät vaikka tarjoilijana; kyllä diplomaatti aina hovimestarina pärjää. Kerron tämän, jotta ymmärtäisitte millaisessa maailmassa nuoren diplomaatin maailmankuva muodostui.

Faktaa vai fiktiota?

En tiedä oletteko lukeneet Jari Tervon ”Myyrän”? Se on kirja, jota ei voi suositella henkilölle, jolla ei ole poliittisen historian laudaturia eli syventäviä opintoja. Sillä muuten käy kuten lauantaissä televisiossa, joutuu pohtimaan mikä on faktaa mikä fiktiota.

Lainaan Tervon kirjasta kohdan, joka hauskaasti kuvaa esimiestäni ja opettajaani Keijo Korhosta, Kekkosken loppukauden ulkopolitiikan kiistatonta johtajaa.

”Mun [alivaltiosihteeri Korhonen] täytyy nyt juosta virittämän itärajalle yksi pitkä lauseenvastike.”¹

Neuvostoliitto oli valtava haaste, kaikki eivät pärjänneet, eivätkä kaikki pysyneet kaidalla tiellä. Muistan kironneeni asetelmaa, jossa toiset rakastavat ja toiset vihaavat Neuvostoliittoa, ja meidän pitää siinä välissä tehdä työtä ja vielä pärjätä. Olen niistä ajoista asti monesti miettinyt kuinka paljon helpompaa kanssakäyminen Venäjän ja venäläisten kanssa olisi, jos meillä olisi enemmän ihmisiä, jotka tuntevat Venäjää ja puhuvat edes jonkin verran kieltä.

¹ Jari Tervo: Myyrä, WSOY, 2004, s.40.

***

Aleksanterinkatu 15B
00100 Helsinki, Finland
office@eastoffice.fi
www.eastoffice.fi

René Nyberg
CEO, Ambassador (ret.)

rene.nyberg@eastoffice.fi
Tel: +358-10-841 4101
Mob: +358-50-420 3840
Fax: +358-10-841 4110

Kommunismi on muinaishistoriaa

Neuvostoliittoa ei enää ole. Maailmanhistorian suurin eläinkoe ihmisillä päättyi lopulta verettömään imploosioon, pihahdukseen. Me jäimme hämmästyneenä odottamaan kantilaisen ikuisen rauhan puhkeamista. Typertyneenä unohdimme vaatia bolshevismia ja sen johdannaisten julistamista rikokseksi ihmiskuntaa vastaan.

Venäjä ei ole Neuvostoliitto, ja kommunismi on nykyvenäläiselle muinaishistoriaa. Meneillään olevan maailmanlaajuisen kriisin kokemusten perusteella Venäjällä tuskin on paluuta eristykseen tai vaihtoehtoa globaalille markkinataloudelle. Oheinen lainaus pääministeri Vladimir Putinin Bloombergille 27.1, juuri ennen Davosia antamasta haastattelusta kertoo sitoutumisesta markkinatalouteen ja sen pelisääntöihin – rajoja ei voi enää sulkea. (Oliko Putinin kuvaama tapa rahapoliittisesti oikea, on toinen asia, sillä se kulutti merkittävästi valuuttavarantoa.):

"As for the rate of the ruble and the national reserves – we didn't do what other countries did. We didn't wallop the national currency overnight. We did it smoothly and carefully, and the Russian citizens realized what was happening, so that they could look at their funds and make a decision – whether to stay with the ruble or switch over to euro, dollar or real estate..."

Putin korostaa kansalaisten vapautta päättää mitä he tekevät ruplillaan. He voivat pitää ne, vaihtaa euroiksi tai taaloiksi tai sijoittaa kiinteään omaisuuteen.

Haasteet ovat toiset kuin ennen. Venäjällä voi asua ja elää aivan toisella tavalla kuin Neuvostoliiton aikana – muuallakin kuin Moskovassa tai Pietarissa. Siinä mielessä Venäjä on normaali maa, ja sen väestö nauttii historiallisesti katsoen ennen kokemattomaa henkilökohtaista vapautta. Elämä Venäjällä on tänään individualistista, privaattimpaa kuin koskaan ennen. Se on myös täysin epäideologista.

Arkaainen järjestelmä

Jälkineuvostoliittolainen järjestelmä on arkaainen. Venäjä ei ole länsimainen demokratia vaan autoritaarinen valtio, tosin hallittaviensa suostumuksella. Järjestelmä perustuu henkilöihin, ei instituutioihin, sekä henkilöön sidottuun uskollisuuteen ja sen tuomaan turvaan. Todettakoon, että vuoden 2008 presidentinvaalien seurauksena Venäjän poliittisten instituutioiden määrä tuplaantui, niitä on nyt kaksi – Kreml ja Valkoinen talo. Henkilökeskeinen järjestelmä on jäykkä, sillä päätöksenteko keskittyy väistämättä huipulle, mikä on hidasta ja tehotonta. Paternalistiselta järjestelmästä puuttuvat myös vallasta luopumisen ja vallansiirron säännöt.

Venäjä on yhä tärkeä Suomelle, naapurina, kauppakumppanina sekä investointikohteena. East Officen osakasyritysten kokonaisinvestoinnit Venäjälle ovat yhteensä lähes viisi miljardia euroa. Tämä on noin 80 % Suomen kaikista investoinneista Venäjälle.

Venäjällä voi käydä kauppaa ja Venäjälle voi investoida, ja sitä Suomen teollisuus on tehnyt ja tekee. Venäjä ei kuitenkaan ole oikeusvaltio, ja vaikka se on markkinatalous, niin omistusoikeuden suoja ei ole taattu. Puutteellinen oikeusturva on epäilemättä Venäjän yhteiskunnan suurin rakenteellinen puute. Se on epäkohta, joka vähentää taloudellisen toiminnan tehokkuutta ja karsii ulkomaisia investointeja. Venäjän suurin haaste, myös nykyisessä talousahdingossa, on yhteiskunnan ja talouselämän modernisointi. Olettamus, että markkinatalous tarvitsee demokratiaa, pätee yhä.

Vakaas on öljynhinnan funktio

Tuleeko Venäjän taloudellisella ahdingolla olemaan sosiaalisia tai peräti poliittisia seuraamuksia? Tämä on keskeinen kysymys arvioitaessa Venäjän kehitystä. Olisin kuitenkin varovainen ennustamaan mitään. Vakaus – ja myös arroganssi – ovat öljynhinnan funktioita. Vakaus ja kasvava hyvinvointi ovat myös vallan legitimitietin perusta. Toisaalta mitä alhaisempi öljynhintana on, sitä suurempi on reformialttius.

Miljoonien työpaikkojen menetyksiä ei voitane välttää, eikä myöskään sen mukanaan tuomaa sosiaalista levottomuutta. Presidentin ja pääministerin – tandem, diarkian, "kaksoiskotkan" – koheesio on tulevan poliittisen kehityksen kannalta ratkaisevaa.

Aleksanterinkatu 15B
00100 Helsinki, Finland
office@eastoffice.fi
www.eastoffice.fi

René Nyberg
CEO, Ambassador (ret.)

rene.nyberg@eastoffice.fi
Tel: +358-10-841 4101
Mob: +358-50-420 3840
Fax: +358-10-841 4110

Venäjällä ei voi olla kuin yksi tsaari. Kaksoisvalta (*dvojevlastje*) on aina ollut turmiollista.

Energia- ja raaka-aineriippuvuus on Venäjän talouden rakenteellinen ominaisuus. Hyvinä aikoina se täytti valtion kassan, jota viisaat miehet ymmärsivät hoitaa. Mutta hyvinäkään aikoina energia- ja raaka-ainetulot eivät riitä nostamaan maan elintasoja eurooppalaiselle tasolle. Maan talouden on monipuolistuttava. Kriisin olosuhteissa tämä tuntuu ylivoimaiselta.

Venäjän perinteisiin voimavaroihin ovat kuuluneet valtava maa-alue, yksitoista aikavyöhykettä. Itämereltä Kamtshatkalle ulottuva manner, sekä suuri väestö, joka kestää nurisematta koettelemuksia. "Maantieteelle Venäjä ei voi mitään" on kirja, joka voitti Tieto Finlandian vuonna 2003. Sen toinen kirjoittaja Antti Helanterä on kollegani East Officessa. Helanterän ja Veli-Pekka Tynkkysen teosta kuuluisampi kirja on Fiona Hillin ja Clifford Gaddyn "*Siberian Curse*" vuodelta 2004, jonka teesit ovat itse asiassa samat. Maantiede on Venäjälle rasite. Myöskään väestö ei ole enää sama kuin vanhalla Venäjällä tai vielä Stalinin Neuvostoliitossa. Venäjällä ei ole enää ehtymättömiä siperialaisia divisioonia mihinkään tarkoitukseen. Väestö supistuu ja vanhenee, eikä voi hyvin.

Aleksanterinkatu 15B
00100 Helsinki, Finland
office@eastoffice.fi
www.eastoffice.fi

René Nyberg
CEO, Ambassador (ret.)

rene.nyberg@eastoffice.fi
Tel: +358-10-841 4101
Mob: +358-50-420 3840
Fax: +358-10-841 4110

Neuvostoliiton kaksi saavutusta

Neuvostoliiton kaksi saavutusta olivat voitto (*pobeda*) Saksasta sekä väestön opettaminen lukemaan, eikä vain lukemaan. Keisarillisen Venäjän perustalle rakennettu yliopisto- ja tutkimuslaitos nosti Neuvostoliiton maailman eturivin tiedevaltioksi. Venäjän vahva luonnontieteellinen opetus- ja tutkimusperine on heikentynyt, mutta sitä ei ole menetetty, vaikka Venäjän koulu- ja korkeakoulujärjestelmä on syvässä kriisissä.

Voiton tärkein hedelmä, supervalta-asema on mennyt, ja Venäjä potee yhä ulkoisen (Varsovan liitto) sekä sisäisen (Neuvostoliitto) imperiumin menettämisen haamusärkyä. Venäjän suhde kaikkiin naapurivaltioihin – Suomea lukuun ottamatta – on häiriintynyt. Venäjällä ja Euroopalla ei ole kestäväää kanssakäymisen pohjaa. Kylmän sodan jälkeinen suhdekehitys ei ole kyennyt poistamaan epäluuloja. Enkä usko, että ongelma voidaan ratkaista konferenssidiplomatialla. Venäjä on sivistyksellisesti osa Eurooppaa, mutta venäläinen yhteiskunta ei ole vielä eurooppalainen. Kysymys on Venäjän pitkästä tiestä Eurooppaan.